

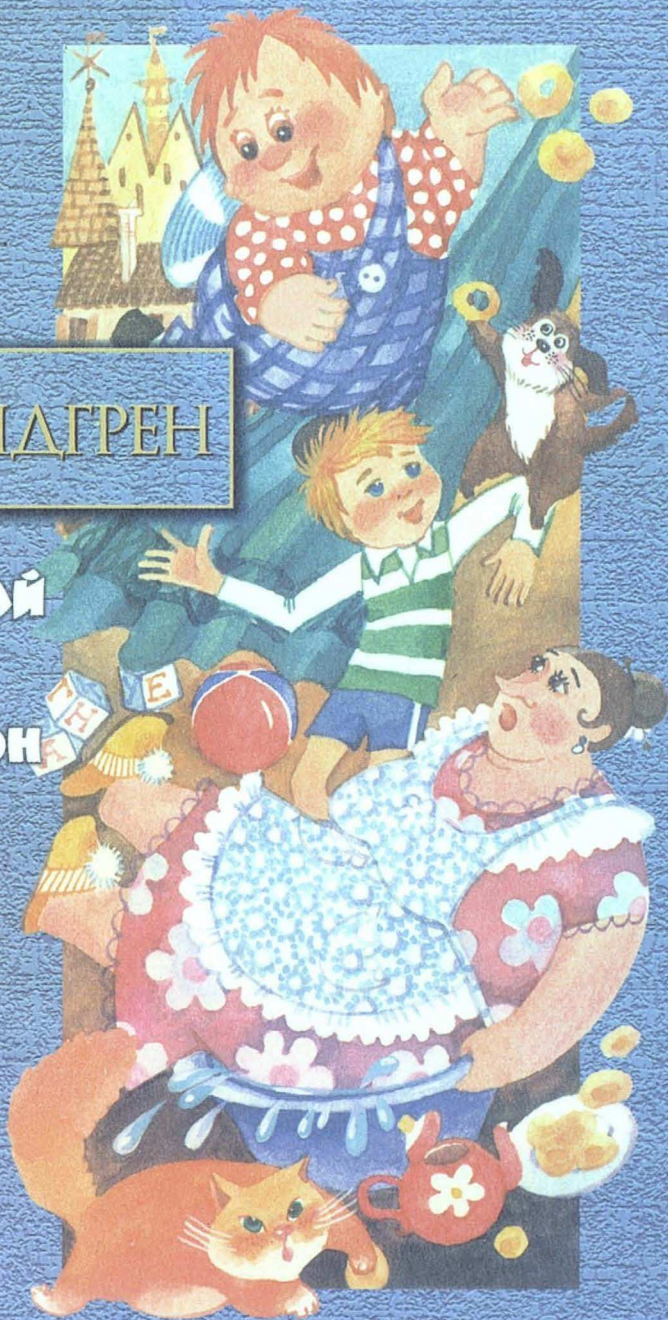
1 2006

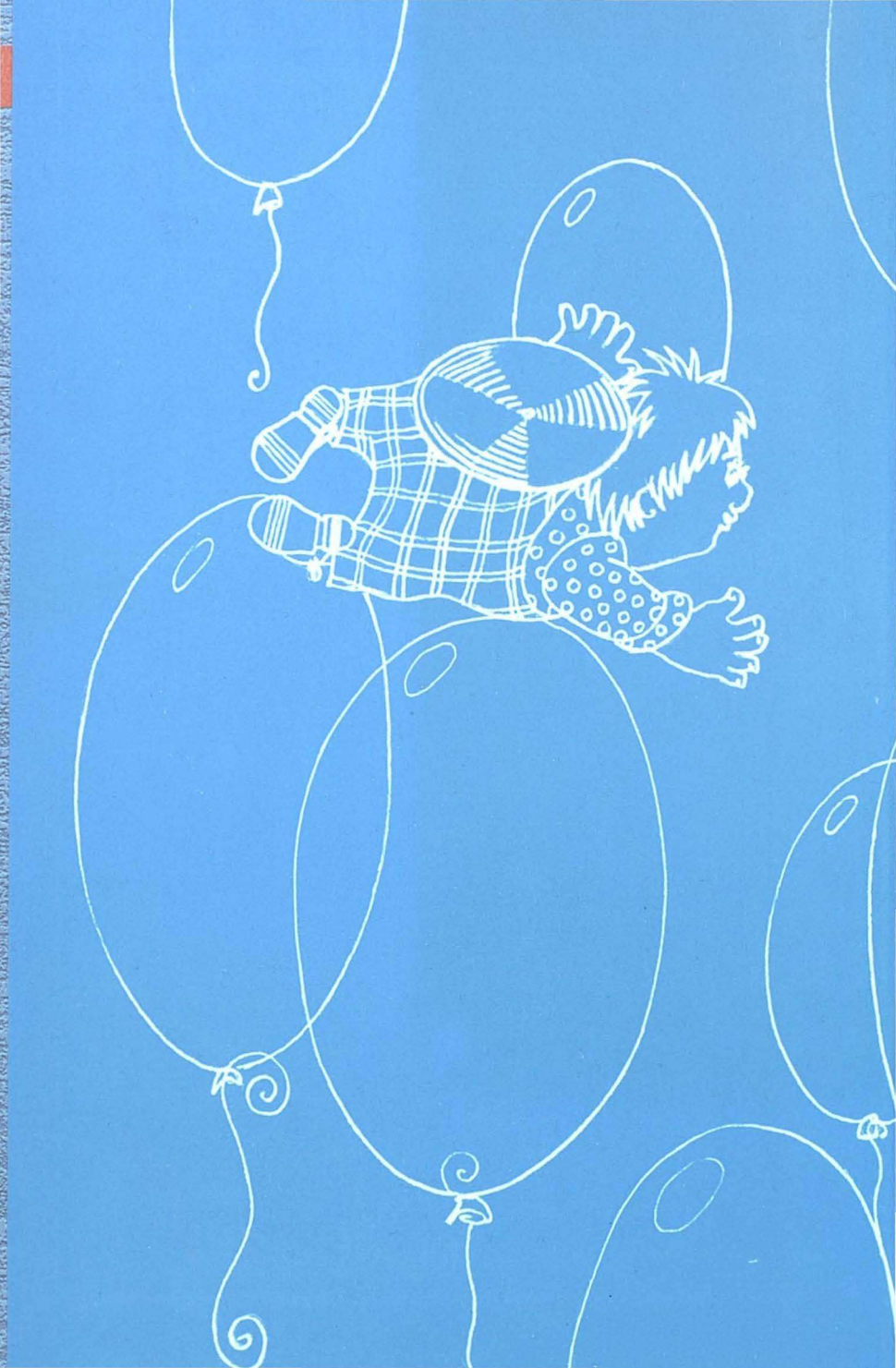
5730

лем балалар әдебиеті

А. ЛИНДГРЕН

БАЛАҚАЙ
ЖӘНЕ
ШАТЫРА
ТҮРАТЫН
КАРАСОН

A 2000/5750

Әлем балалар әдебиеті

Әлем балалар әдебиеті

А. ЛИНДГРЕН

**БАЛАҚАЙ
ЖӘНЕ
ШАТЫРДА ТҰРАТЫН
КАРАСОН**

Алматы

«Балауса» баспасы

2005

ББК 82(4 Шва)

Л-59

*Қазақстан Республикасы Мәдениет,
ақпарат және спорт министрлігі Ақпарат және мұрағат
комитетінің «Әлеуметтік маңызды әдебиет түрлерін өзірлеу
және шығару» бағдарламасы бойынша атқарылып отыр.*

Ақылдастар алқасы:

*Есетжан Қосубаев
Сламбек Тәуекел
Қадыр Мырза Әли-төраға
Әлібек Асқаров
Абылайхан Құлбаев
Әбілмәжін Жұмабаев
Оразақын Асқар
Сұлтан Қалиев*

Линдгрэн А.

Л 59 Балақай және шатырда тұратын Карлсон. – Алматы: «Балауса» баспасы, 2005. – 320 бет.

Бұл әлем балалар әдебиетіне арналған 50 томдық-тың бірі.

ISBN 9965-672-33-4

Бұл кітапқа белгілі швед жазушысы Астрид Линдгренның қарапайым бала Сванте Ввантссон (лақап аты Балақай) мен оның адам таң қаларлық жолдасы Карлсон туралы жазған үш повест енген.

Л 4804010400
411(05)-05

ББК 82(4 Шва)

ISBN 9965-672-33-4

© «Балауса» баспасы, 2005
© Дизайнер Ж.Болатаев

АЛҒЫСӨЗ

Атақты швед жазушысы Астрид Лингреннің қаламынан туған Карлсон Шведциядан шығып, айдай әлемді аралап кеткен кейіпкер. Кәдімгі қысылғанда қиуадан пайда болып, қол ұшын беретін қазақтың Қызыры сияқты ол да жер жүзі балаларының ең сүйікті досына айналды. Әлемдегі ең көңілді әрі күлдіргі, ең кірпияз әрі кінәмшіл кісі Карлсонның Балақаймен қарым-қатынасы, онымен жарасты ойын-күлкісі, өзіл-қалжыңы қай жастағы баланы болсын қызықтырмай қоймайды. Оның балақайды шатырдан құлап бара жатқанында жерге түсірмей аман алып қалуы, ауылдан келген аңқауды алаяқтардан құтқаруы, үй тонауға келген ұрыларды ұстап ап сазайын тарттыруы – Карлсонның қашан да жақсылыққа жақ, жамандыққа қас үлкен жүрек иесі екенін танытады. Ол және бап та талғмайды. Қысы-жазы шатырда, мұржаның ығындағы күркесінде тұрып-ақ бүкіл дүниеде не болып жатқанын біліп отырады. Қай жерде қиындық кездесе, кіндігіндегі түймесін басып, арқасындағы зырылдауығын іске қосып тікұшақтай зырлап ұшып бара қояды.

Балдырғандардың осындай сүйікті кейіпкерін өмірге әкелген жас жеткіншектердің жарқын досы, жанашыр анасы Астрид Лингрен 1907 жылы Шведцияда дүниеге келген. Ізгі ана, ірі қаламгер жүз жасқа жуық ұзақ та ұлағатты ғұмыр кешті. Оның туған елінде жарияланған туындылары қырықыншы жылдардың екінші жартысында өз елінен шығып, дүйім дүниеге тарай бастады. Содан бері оның шығармалары әлемнің отыздан астам елінде жарық көрді. Жазушының өзі Ханс Кристиан Андерсен атындағы халықаралық сыйлыққа ие болды.

Бұрынғы кеңес кеңістігінде Астрид өңгімелерінің алғашқы

121 1136-93
ЖБК 12(1) Шығ

аудармалары елуінші жылдардың аяғында пайда болған еді. Содан бастап алғашқы жиырма жылдың бағдарында оның кітаптары төрт жарым миллион данамен жетпіс рет басылып шықты. Кеңес Одағында ол бауырлас халықтардың отызға жуық тіліне төржымаланды. Әсіресе, оның “Ұзын шұлықты Пеппи”, “Балақай мен Карлсон туралы хикаялар”, “Калле Блюнквист”, “Лейн бортадан шыққан Эмилдің бастан кешкендері” төрізді шығармалары алуан ұлттың жасөркендеріне жан азығы болып, жастанып жатып оқитын кітабына айналды.

А.Лингрен шығармаларындағы жас оқырмандарды баурап алатын басты қасиет қиял мен шындықтың, ғажайып пен күнделікті тірліктің біте қайнасып жатуы ғана емес, қаламгердің балалар жанына терең бойлап, тағдырына зер салуында, өмір тынысына ден қоюында. Адамгершілік асқақ мұраттар мен шынайы мейірімділіктің, балаларға деген махаббаттың терең тамырларын дөп басып, жүрек лүпілін сезуі оның бүкіл шығармашылық болмыс бітіміне түгел төн. Жазушы жас кезінде Лев Толстой шығармаларымен әуестеніп, одан көп тәлім алғанын, Максим Горькийдің ғұмырнамалық хикаяларының әсері зор болғанын жасырмай, оларды ұстаз санайтынын мақтан тұтады.

Жазушының атағын жалпақ жаһанға жайған Балақай мен Карлсон хикаялары өз елінде 1955 жылы жарық көрісімен араға бір жыл салып оның ұстаздары Толстой мен Горькийдің елінде кеңінен танылды. “Балақай мен шатырда тұратын Карлсон” 1957 жылы орыс тіліне аударылса, қалған екі хикаятты шведше шығуына орай іліе төржімалданып отырды. Ұзамай олардың сахналық нұсқасы да жас көрермендердің көдесіне асты. Олар Мәскеу мен Санкт-Петербургтың және басқа қалалардың театрларында қойылды.

Балақай мен Карлсон туралы хикаялары қазақ тіліне сексенінші жылдардың басында аударылып, әлемге өйгілі швед жазушысының тамаша туындысын қазақ балалары өз ана тілінде оқи бастады. Оны қазақшалаған белгілі сыншы марқұм Мұрат Тоқбергенев еді. Сол шығарма тәуелсіз Қазақстанның жас оқырмандарына қайта ұсынылып отыр.

Сарбас Ақтаев

А. ЛИНДГРЕН

ШАТЫРДА
ТҰРАТЫН
ҚАРАСОН
ТАҒЫ ДА
СОТОНАҚТЫҚ
ЖАСАДЫ

ШАТЫРДА ТҰРАТЫН КАРЛСОН

Стокгольм қаласында, кәдімгі көшелердің бірінде, жай үйде Свантесон фамилиялы қарапайым швед семьясы тұрады. Бұл семьяда да қарапайым әке мен қарапайым шеше және қарапайым үш бала – Боссе, Бетан және Балақай бар.

– Мен, тіпті де қарапайым бала емеспін, – дейді Балақай. Мұнысы, әрине, өтірік. Жер бетінде құлақтары кір-кір болып, шалбарының тізесі жалбырап жүретін, жеті жасар, көк көз бала қаншама, ендеше күмәнданатын түгі жоқ: Балақай – кәдімгі-ақ бала.

Боссе он бес жаста, ол мектеп тақтасының алдынан гөрі, футбол қақпасында тұрғанды ұнатады, ендеше – ол да қарапайым ғана бала.

Бетан он төрт жаста, оның бұрымдары да кәдімгі өзге қыздардікі секілді, аумай қалған.

Ал енді осы биік үйде өзгелерге онша ұқсамайтын бір жанды пенде – Карлсон деген бар, ол шатырда тұрады. Иә, ол шатырда тұрады, мұнысы таңқаларлық-ақ. Мүмкін, басқа қалалардағы жағдай өзгеше шығар, ал Стокгольмде, біреу-міреудің шатырды мекендеуі, оған қоса кішкентай бөлек үйшікте тұруы бұрынды-соңды болмаған оқиға. Ал, Карлсон, бір қызығы тура шатырда тұрады.

Карлсон – ер көңілді, тығыршықтай тәпелтек адам, онысымен тұрмай, ол әрі ұша біледі. Самолет пен вертолетке отырса кім ұшпайды дейсің, алайда Карлсон өз бетінше ұша алады. Қарнындағы түймешені басып қалса, арқасындағы кішкентай бөлекет мотор жұмыс істеп кетеді. Пропеллер зырлап айналғанша, Карлсон қозғал-

май тұрады, ал қызған кезде, Карлсон биікке шырқап көтеріліп сәл теңселе, қалықтай ұшады, дәл бір анау-мынау бастыққа ұқсап маңыздана шікірейетінін қайтерсің, әрине, арқасында пропеллері бар бастықты елестетудің өзі қызық-ау.

Шатырдағы кішкентай үйшікте Карлсон рақат өмір кешуде. Ол күнде кешкілік үй шатырының жиегіне келіп отырады, трубкасын бұрқырата сорып, жұлдыздарға қарайды. Жұлдыздар, әлбетте, терезеден гөрі, шатырдан анық көрінбей ме, ендеше бұл жұрт шатырда неге тұрмайды екен, таң қаларлық-ақ нәрсе. Шатырға көшу, мүмкін, басқа тұрғындардың есіне келмей жүрген шығар. Олар Карлсонның шатырда үйі барын білмейді ғой, өйткені кішкентай үйшігі абажадай түтін мұржасының қалтарысында тұр. Тіпті, оған сүрініп кетсе де, ересек адамдар, қайдағы бір кішкентай үйшікке көңіл аударатын ба еді?

Бірде бір мұржа тазалаушы абайсызда Карлсонның үйшігін көрген. Ол қатты таңырқап, өзіне-өзі:

– Гажап... Үйшік пе?.. Мүмкін емес! Шатырда бұл неғылған үйшік?.. Бұл қайдан сап ете қалды? – деген.

Содан соң мұржа тазалаушы өз шаруасымен жүріп, үйшік жайлы ұмытып кетті, кейін ол туралы қайтып ойлаған емес.

Карлсонмен танысқанына Балақай аса қуанышты болатын. Карлсон ұшып келген күні-ақ, небір қызық оқиғалар басталды. Балақаймен танысу, Карлсонға да теріс бола қойған жоқ. Қанша дегенмен, адам баласы естіп-көрмеген құрттай үйде жалғыз тұру, кімге де болса жайсыз ғой. Қасынан ұшып өткенде: «Сәлем Карлсон!» дейтін адамы болмаса, көңілсіз-ақ.

Олардың таныстығы өте сәтсіз күндердің біріне тап келді, дәл сол күні ол өзінің Балақай боп туғанына өкінгендей еді, алайда жайшылықта бала болғанға не жетсін. Балақай – үйдегілердің ең сүйіктісі еді ғой, сондықтан да оны әркім өз қадірінше еркелететін. Алайда сол күні шым-шытырық бір бәле болды. Тағы да шалбарынды жыртып келдің деп алдымен шешесі ұрысты, одан: «Мұрнынды сүрт!» – деп Бетан бажылдады, мектептен кеш оралдың деп әкесі ашуланды.

– Көше кезесің! – деді әкесі.

«Көше кезесің!» Үйге қайтқан жолда Балақайға күшік кез болғанын әкесі мүлде білмейді ғой. Сүйкімді, әдемі күшік екен, дөп бір сенің күшігің болайыншы дегендей, құйрығын қуана бұлғандатып, Балақайды өзі келіп иіскеледі.

Балақайдың өзіне салсаң, онда күшіктің тілегі сол арада-ақ орындалған болар еді. Бірақ амал қанша, әкесі мен шешесі ит десе ат-тонын ала қашады. Сөйтіп тұрғанда, кенет бұрыштан бір апай шыға келіп: «Рики! Рики! Мұнда кел!» – деп айғай салды, Балақай сонда барып бұл күшіктің енді қайтып ешқашан өзінің күшігі болмайтынын анық сезді.

– Өмір бойы итсіз өтетін түріміз бар екен, – деді Балақай қайғылы үнмен, бәрі бұдан теріс айналғанда. – Сенің ғой, мама, әкең бар; Боссе мен Бетан да үнемі сендермен бірге. Ал менің – менің ешкімім де жоқ!..

– Қымбатты Балақай, біз бәріміз сенікі емеспіз бе? – деді шешесі.

– Білмеймін... – Балақай одан бетер қайғылана түсті, себебі сол сәт шынымен-ақ оның бұл дүниеде ешкімі, ештеңесі жоқтай көрініп кеткен.

Дегенмен, ол да құр қол сорлы емес, оның өз бөлмесі бар-тын, ол солай бет алды.

Көктемнің тұнық кеші болатын, терезелер ашық тұрған, ақ перделері бейне бір көктемгі мөлдір аспанда туып келе жатқан кішкентай бозаң жұлдыздармен амандасқандай, үлбіреп жай тербеледі. Балақай терезенің ернеуіне шынтақтап, алыс аспанға қарады. Бүгін көрген әдемі күшік жайлы ойлады. Мүмкін, сол күшік қазір асханадағы себеттің ішінде жатқан шығар, әлдебір бала – әрине, Балақай емес, басқа біреу – оның қасында еденде отырып: «Рики, сен керемет төбетсің!» – деп, күшіктің сабалақ басын сипалап отырған шығар.

Балақай ауыр күрсінді. Сол-ақ екен, ойламаған жерде ол әлдеқандай әлсіз ызылды естіді. Ызыл күшейе түсті, кенет, мұндай да ғажап болады екен-ау, терезенің алдынан тығыршықтай кішкентай адам ұшып өтті. Бұл,

шатырда тұратын Карлсонның нақ өзі еді. Бірақ дәл қазір Балақай оны білмейтін.

Карлсон Балақайға зейін қоя, ұзағырақ қарап алды да, ары қарай ұша жөнелді. Биікке көтеріліп, шатырдың үстін бір айналды, мұржаны орап өтіп, қайтадан терезе жаққа бұрылды. Жылдамдығын күшейтіп, құдды кішкентай самолетке ұқсап, Балақайдың алдынан зу етіп өте шықты. Содан кейін екінші рет зу ете қалды. Үшінші рет тағы да сөйтті.

Балақай жадылағандай, қыбыр етпей тұрып, ары қарай не боларын күтті. Біреу жотасына мұз қарып жібергендей әсермен, есінен айрылғандай қатты абыр-жыды, шынында да, мұндай тығыршықтай тәпелтек адам терезенің түбінен күнде ұшып өте бермейді ғой.

Бұл кезде сырттағы әлгі кішкентай адам жылдамдығын азайтып, терезенің төменгі ернеуіне теңесе бере:

– Сәлем! Маған бір минутқа мұнда қонуға бола ма? – деді.

– Иә, иә, болады, – деді Балақай асыға-аптыға, іле: – Немене, бұлай ұшу қиын ба? – деп сұрады.

– Маған түк емес, – деді Карлсон маңғаз пішінмен, – өйткені мен әлемдегі ең үздік ұшқырмын! Бірақ мен боскеуделерге маған еліктендер деп, жаппай кеңес бермес ем.

«Боскеуде» деген сөзге өкпелеп керегі жоқ деп ойлады Балақай, ешқашан ұшып байқамаспын деп шешті іштей.

– Сенің атың кім? – деп сұрады Карлсон.

– Балақай. Алайда шын есімімді Сванте Свантесон деп атайды.

– Ал мені, неге екенін қайдам, Карлсон деп атайды. Жай Карлсон десең болды. Сәлем, Балақай!

– Сәлем, Карлсон! – деді Балақай.

– Сенің жасың нешеде? – деп сұрады Карлсон.

– Жетідемін, – деп жауап берді Балақай.

– Тамаша. Жарайды өңгімемізді жалғастырайық, – деді Карлсон.

Содан соң ол топ-толық мыртық аяқтарын бірінен соң бірін терезе ернеуінен тез-тез асыра тастап, бөлмеге кіріп келді.

Карлсонның бойынан ересек адамға келмейтін бала-лық қылықтарды көргенде, Балақай шыдай алмай:

– Ал сенің жасың нешеде? – деп сұрап қалды.

– Менің жасым нешеде? – Карлсон қайыра сұрады. – Мен күші нағыз кемеліне келген еркекпін, саған басқа ештеңе де айта алмаймын.

Балақай күші нағыз кемеліне келген еркек дегеннің не екенін жете түсінген жоқ. Мүмкін, ол да күші нағыз кемеліне келген еркек шығар, бірақ оны өзін білмей жүр ме екен? Сол себепті ол абайлап қана:

– Қай жаста күші кемеліне келген кез болады? – деп сұрады.

– Кез келген! – деп, Карлсон риза пішінмен күлімсіреді. – Әйтеуір, мен жайлы сөз болса, қай жас та жарай береді. Мен сұлумын, ақылдымын, әрі бабы келіскен нағыз кемеліне келген еркекпін!

Ол Балақайдың кітап сөресіне келді де, онда тұрған ойыншық бу машинасын алып шықты.

– Кел, оны жүргізейік, – деп ұсыныс жасады Карлсон.

– Әкемнің рұқсатынсыз болмайды, – деді Балақай. – Машинаны тек әкем немесе Боссе барда ғана жүргізуге болады.

– Әкең барда немесе Боссемен шатырда тұратын Карлсон барда ғана. Бу машинасының әлемдегі ең мықты маманы – ол шатырда тұратын Карлсон. Әкеңе солай деп айт! – деді Карлсон.

Ол бу машинасының қасында тұрған денатурат¹ құйылған шөлмекті алды да, спиртовкаға² құйып, пілтесін тұтатты.

Карлсон бу машинасының ең мықты маманы болса да, денатуратты төгіп-шашып тым икемсіз құйды, сөйтіп кітап текшесінде көлкілдеген көлшік пайда болды. Ол лезде тұтанып кетті, жылтыраған текше бетінде көгілдір жалын билей жөнелді. Балақай шошына айқайлап, жалт берді.

¹ Денатурат – ішуге болмайтын қоспалы спирт.

² Спиртовка – спиртпен жанатын шам.

– Сабырлылық, тек сабырлылық керек! – деді Карлсон, томпиған қолын көтеріп, сақтандыру белгісін жасады.

Алайда отты көргенде, Балақайда сабыр қалған жоқ. Ол шүберекті ала сап, жалынды жаба салды. Жылтыраған текше бетінде бырысып-тырысқан ұсқынсыз дақ, қалды.

– Қарашы, текшенің беті бүлініп қалды! – деді Балақай уайымдап. – Енді мамам не дер екен?

– Түк те емес, үйреншікті жай нәрсе! Кітап текшесіндегі құрттай дақтар – бұл үйреншікті нәрсе ғой. Шешене солай деп айт.

Карлсон көздері жайнап, бу машинасының қасына тізерлеп отыра кетті.

– Қазір ол жұмыс істей бастайды.

Шынында да, көзді ашып-жұмғанша болған жоқ, бу машинасы жұмыс істеп кетті. Фут, фут, фут... деп пышылдады. Иә бұл бу машиналарының ішіндегі таңдануға тұратын ең тамашасы еді, сондықтан да Карлсон оны өзі жасағандай аса қуанышты, асқақ күйде тұрған.

– Мен сақтық клапанын тексеруім керек, – деді кенет Карлсон, сөйтті де әлдебір тетігін бұрай бастады. – Егер сақтық клапандарын тексермесек, апат болуы мүмкін.

Фут-фут-фут... Машина енді тез-тез пышылдады. – Фут-фут-фут!.. Соңында машина тұншыға ендікті, шоқырақтай зулады. Карлсонның көздері жайнай түсті.

Балақай да текше бетіндегі дақты уайымдауды қойған. Ол өзінің осындай ғажап бу машинасының барлығына және де бу машиналарының әлемдегі ең мықты маманы – Карлсонмен танысқанына, оның сақтық клапанын соншама ептілікпен тексергеніне қуанышты болатын.

– Ал, Балақай, – деді Карлсон, – мынау нағыз керемет «фут-фут-фут»! Бәсе, осылай болса керек! Әлемдегі ең мықты ма...

Карлсон сөзін аяқтап үлгіргенше, бу машинасы гүрс етіп жарылып, оның бөлшектері бөлме ішіне шашылып түсті.

Бейне бір бу машинасымен қызық фокус көрсеткен

адамдай: – Жарылып кетті! – деп, масаттана айқайлап жіберді Карлсон. – Шын айтам, жарылып кетті! Гүрсілі қандай! Тамаша болды, ә?!

Балақайда Карлсонның қуанышына қосыла елігетін хал жоқ-тын. Ол көздері жасқа толып, абыржыған күйі тұрып қалды.

– Менің бу машинам... Менің бу машинам быт-шыт болды! – деп солқылдады ол.

– Түк те емес, үйреншікті нәрсе! – Карлсон томпиған қолын немқұрайды сілтей салды. – Мен саған бұдан да мықтысын берем, – деп жұбатты ол Балақайды.

– Сен бе? – Балақай таңдана сұрады.

– Әрине. Ана жақта, жоғарыда, бірнеше мың бу машинам бар.

– Қайдағы жоғарыда?

– Жоғарыда, менің шатырдағы үйімде.

– Сенің шатырда үйің бар ма? – деп, Балақай қайталап сұрады. – Бірнеше мың бу машинаң да бар ма?

– Әлбетте. Екі жүздей болып қалады.

– Онда мен сенің үйіңе барғым келеді! – деп айқайлап жіберді Балақай.

Бұған сену қиын еді; шатырдағы кішкентай үйшік, онда Карлсон тұрады...

– Кішкентай үй тола машина, қандай, ә? – деп айқайлады Балақай. – Екі жүз машина!

– Алайда, қанша қалғанын мен әлі санағам жоқ, – деп анықтай түсті Карлсон, – дегенмен, бірталай.

– Сен маған бірсуін бересің бе?

– Әлбетте!

– Осы қазір ме?

– Жоқ, алдымен мен оларды сөл-пөл қарауым керек, сақтық клапандары қалай екен... өзін білесің ғой. Сабырлық, тек сабырлық керек! Сен машинаны жуық күнде аласың.

Балақай еденнен бу машинасының сынықтарын жинай бастады.

– Енді өкем қалай ашуланар екен, – деді ол, қынжыла мінгірлеп.

Карлсон таң қалған пішінмен қасын керіп:

– Бу машинасына бола ма? Бұл деген түк емес, өдеттегі жай нәрсе ғой. Соған да қинала ма? Әкеңе солай деп айт. Мен өзім-ақ айтар едім, бірақ асығып тұрғанымды қарашы, сондықтан да мұнда ұзақ кідіре алмаймын... Маған бүгін сенің әкеңмен кездесудің сәті түспейін деп тұр. Мен үйіме ұшып барып, онда не боп жатқанын көруім керек.

– Сенің маған кездескенің жақсы болды, – деді Балақай. – Әрине, бу машинасы... Сен тағы бір реті келгенде ұшып келесің бе мұнда?

– Сабырлық, тек сабырлық керек! – деп, Карлсон қарнындағы түймені басты.

Мотор гуілдей жөнелді, Карлсон пропеллер бар күшімен айналғанша, орнынан тапжылмай күтіп тұрды. Міне, ақыры Карлсон еденнен көтеріліп, бөлме ішін бірнеше рет айналды.

– Моторы түскір бұзылыңқырап тұр. Ұстаханаға ұшып барып, майлатып қайтпаса болмас. Әрине оны өзім-ақ істеуге болар еді, алайда, сорыма қарай, уақыт жоқ... Ұстаханаға соқпасам болмас.

Балақай да сонысын ақыл деп ойлаған.

Карлсон ашық терезеден ұшып шықты, оның кішкентай жұмыр денесі жұлдыздар жайнаған көктем көгінде айқын көрінді.

– Сау бол, Балақай! – деп айғайлады Карлсон томпиған қолын бұлғап, содан соң көрінбей кетті.

КАРЛСОН МҰНАРА ТҰРҒЫЗАДЫ

Бның аты – Карлсон, ол анау жоғарыда, шатырда тұрады деп мен сендерге айттым ғой, – деді Балақай. – Онда тұрған не бар екен? Қайда тұрам десе де, адамдардың өз еркі емес пе?..

– Жә, қасарыспа, Балақай, – деді шешесі. – Зәремізді ұшырғаның аз болып отыр ма? Мынауың нағыз қопарылыс. Қалай өлмей қалғансың! Осыны неге түсінбейсің сен?

– Түсінем ғой, алайда бәрібір Карлсон бу машинасы-

ның әлемдегі ең мықты маманы, – деп, Балақай шешесіне сеніммен қарады.

Бу машинасының әлемдегі ең мықты маманы сақтық клапанын тексерем деп тұрса, оған қалай ғана «жоқ» деп айтуға болады, шешесі осыны неге түсінбейді екен!

– Істеген қылығына өзін жауап бер, – деді әкесі қатал үнмен – өз кінәнді қайдағы бір шатырда тұратын Карлсон деген жоқ біреуге аударара салғаныңды қой.

– Бар, – деді Балақай, – бар болғанда қалай!

– Оған қоса ұшатынын қайтерсің! – деп Боссе мазақтай күлді.

– Ал, ұшады ал, – деп, кесіп айтты Балақай. – Ол, сөз жоқ, біздікіне тағы да ұшып келеді, сонда өз көзіңмен көрсең өлі.

– Ертең ұшып келсе жақсы болар еді, – деді Бетан. – Егер шатырда тұратын Карлсонның ұшып келгенін өз көзіммен көрсем, онда, Балақай, мен саған бір крон¹ берем.

– Жоқ, сен оны ертең көре алмайсың – ертең ол моторын майлаттыру үшін ұстаханаға баруы керек.

– Жә, осы айтқан ертегің де жетіп қалар, – деді шешесі. – Одан да сен кітап текшеңе қарашы, не боп қалған.

– Карлсон айтты, онда тұрған түк жоқ, жай үйреншікті нәрсе! – Сөредегі кішкентай даққа бола абыржудың қажеті не дегендей, Балақай да Карлсонның қимылын қайталап, қолын сілтей салды.

Бірақ сөзі де, жаңағы жағымсыз қимылы да шешесіне бөлендей әсер етпеген сияқты.

– Ә, Карлсон солай дей ме? – деді шешесі қатал үнмен. – Ендеше оған айт, егер ол екінші қайтып бұл үйге тұмсығын сұғатын болса, мен оны өмірі ұмытпайтындай етіп сабап жіберемін.

Балақай ештеңе деген жоқ. Шешесінің бу машинасының әлемдегі ең мықты маманын жазалаймын деуі, оған тым жайсыз көрінді. Бәсе, мұндай берекесі кеткен сәтсіз күннен басқа жақсылық күтуге де болмайтын еді.

¹ Крон – Батыс Европадағы кейбір елдердің ақшасы.

Кенет Балақай Карлсонды – кішкентай қолын күлкілі, қызық сермеп: «Реніш деген – жай нәрсе, тіпті уайымдауға тұрмайды», – деп сөйлей салатын, көңілді, сергек адамды қатты сағынғанын сезді. «Карлсон шынымен-ақ енді ешқашан ұшып келмей ме?» деп, күдіктене ойлады Балақай.

– Сабырлық, тек сабырлық керек! – Балақай Карлсонға еліктеп, өзіне-өзі осылай деді. – Карлсон уәде берді ғой, бірден белгілі, ондай адамға сенуге болады. Бірер күнде ұшып келеді, сөзсіз ұшып келеді.

...Балақай өз бөлмесінде еденде кітап оқып жатқан, терезе сыртынан тағы да таныс ызыл естілді де, іле бөлмеге бейне бір алып араға ұқсап, Карлсон ұшып кірді. Ол әлдебір көңілді әуенді ақырын әндетіп, төбені бірнеше рет айнала ұшты. Қабырғаға қыстырылған суреттердің тұсынан ұшып өткенде, дұрыстап қарау үшін, ол үнемі жылдамдығын азайтумен болды. Басын сурет жаққа оңтайлай бұрып, көзін сығырайта сығалады.

– Әдемі суреттер, – деді ол ақырында. – Тіпті әдемі суреттер! Дегенмен, әрине, менікінен көркем емес.

Балақайдың шаттанғаны сонша, тіпті қалай ұшып тұрғанын да байқаған жоқ. Карлсонның келгеніне ол қатты қуанды.

– Анау шатырда сенің суреттерің көп пе? – деп сұрады ол.

– Бірнеше мың. Мен қолым боста сурет салам ғой. Кішкентай өтештер мен құстардың және түрлі әдемі заттардың суретін салуға әуеспін. Ал өтешке келгенде, мен әлемдегі ең мықты суретшімін, – деді де, Карлсон әдемі шұғыл бұрылыс жасап, Балақайдың қасына қона кетті.

– Сен шын айтасың ба?! – деп таңырқады Балақай. – Сенімен бірге шатырға көтерілуіме бола ма? Сенің үйіңді, бу машиналарыңды, суреттеріңді көргім келеді!..

– Әрине, болады, тіпті айтпасаң да түсінікті. Сен құрметті қонағым боласың... бірақ кейін бір реті келгенде, – деді Карлсон.

– Тезірек болса екен! – Балақай айқайлап жіберді.

– Сабырлық, тек сабырлық керек! – деді Карлсон. – Мен алдымен үйімді ретке келтірейін. Оған бөлендей көп уақыт кетпейді. Бөлмені тез жинайтын әлемдегі ең үздік шебердің кім екенін, әлбетте, сен сезетін шығарсың?

– Шамасы, сен шығарсың, – деді Балақай екі ұшты.

– «Шамасы!» – Карлсон ашуланып қалды. – «Шамасы» дейді ғой! Қалай ғана күмөнданасың! Шатырда тұратын Карлсон – бөлмені шапшаң жинаудың әлемдегі ең мықты шебері. Мұны бәрі біледі.

Карлсонның барлық жағынан осылай, «әлемдегі ең үздік» екенін Балақай күдіксіз мойындады. Ойынға келгенде де ол әлемдегі ең мықты жолдас шығар-ау. Балақай оны өз тәжірибесінде байқады... Рас, жолдастыққа келгенде Кристер мен Гунилла да бөлендей жаман емес, бірақ оларға шатырда тұратын Карлсондай болу қайда! Кристер болса, өзінің Еффа дейтін итіне мақтанады, ал Балақай оны көптен қызғанатын.

«Егер ол ертең тағы да өзінің Еффасымен мақтанатын болса, мен оған Карлсон жайлы айтамын. Шатырда тұратын Карлсонмен салыстырғанда, оның Еффасы түкке тұрмайды. Мен оған осылай айтамын».

Балақайдың дүниедегі жалғыз құштары, итім болса дейтін...

Балақайдың ойын Карлсон үзіп жіберді.

– Мен қазір аздап көңіл көтеруге қарсы болмас едім, – деп, ол айналасына сұқтана қарады. – Саған жаңа бу машинасын сатып әпермеген бе?

Балақай басын шайқады. Бу машинасымен болған уақиға есіне түсіп: «Карлсон қазір осында тұрғанда, әкешеме көрсетіп, шындыққа көзін жеткізейін» деп ойлады. Боссе мен Бетан үйде болса, Карлсонды оларға да көрсетпек.

– Менің әке-шешеммен танысуға барарсың ба? – деп сұрады Балақай.

– Әрине! Қуана-қуана! – деп жауап берді Карлсон. – Мендей көркем де ақылды адаммен кездесу – оларға да қуаныш емес пе... – Карлсон риза пішінмен бөлме ішінде арлы-берлі жүрді. – Және күйі бабында, – деп

косып қойды. – Қысқасы, күші нағыз кемелденген еркек. Иә, сенің ата-анаң менімен танысқандарына өте риза болады.

Ас үй жақтан қуырылған тефтелидің иісі келгенде, Балақай енді аздан соң тамақтанатындарын білді. Ол аз ойланып, Карлсонды туыстарымен тамақтан кейін таныстырмақшы болып шешті. Оның себебі, біріншіден, шешесі тефтели қуырып жатқанда барып жағаласса, одан түк жақсылық таппайды. Оған қоса, әкесі мен шешесі кенет Карлсонмен бу машинасы жайлы немесе текше бетіндегі дақ туралы әңгіме қозғай қалса... Ондай әңгімені қалайда болдырмау керек. Бу машинасының әлемдегі ең мықты маманын қалай қабылдау керектігін Балақай ас үстінде әке-шешесіне өзі түсіндіріп көреді. Тамақ ішіп болған соң, бәрі түсінген кезде ғана, Балақай үй ішін өз бөлмесіне шақырып апарады.

«Қайырымдылық көрсетіп, менің бөлмеме жүріңіздерші. Шатырда тұратын Карлсон менде қонақта отыр» демекші Балақай.

Олар қалай танданар екен! Сонда олардың жүзіне қарау, тіпті – қызық емес пе!

Карлсон кенет бөлмедегі жүрісін тоқтата қойды. Тұра қап, құдды иісшіл итке ұқсап, иіскелей бастады.

– Еттен жасалған тефтели ғой. Майға қуырған дәмді қатты ұнатам! – деді ол.

Балақай абыржып қалды. Шынын айтқанда, Карлсонның мына сөзінен кейін тек қана: «Егер қаласан, қалып, бізбен бірге тамақтан» деп, бір-ақ сөзбен жауап айту керек еді. Бірақ бұл сөзді айтуға Балақайдың батылы жетпеді. Алдын ала ата-анасымен келіспей тұрып Карлсонды асқа шақыру мүмкін емес. Егер Кристер мен Гунилла болса – онда жөн басқа. Балақай олармен, тіпті бәрі столға жайғасып болғаннан кейін де, соңғы минутта жүгіріп келіп: «Сүйікті маматай, Кристер мен Гуниллаға да бұршақ сорпасы мен құймақ бере қойшы», – дер еді. Ал мына тығыншықтай тәпелтек адамды, оның үстіне бу машинасын жарып, кітап сәресін өртеген мүлде бөтен біреуді тамаққа шақыру – жоқ, бұл, тіпті де онай шаруа емес!